

# ZINĀTNES DZĪVE

---

---

<https://doi.org/10.22364/lviz.115.06>

## STARPTAUTISKĀ ZINĀTNISKĀ KONFERENCE “NO PAGĀNISMA UZ KRISTIETĪBU. APBEDĪŠANAS PARAŽAS TRANSFORMĀCIJAS LAIKĀ”

*Rūdolfs Brūzis*

Dr. hist., pētnieks, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts

*Roberts Spirģis*

Dr. hist., neatkarīgais pētnieks, arheologs

Austrumbaltijas un apkārtējo zemju kristianizācijas procesiem vēltītā starptautiskā konference norisinājās 2021. gada 11.–12. oktobrī Lietuvas vēstures institūta jaunajās telpās Viļņā.<sup>1</sup> Pasākums sakrita ar institūta pastāvēšanas 80 gadu jubileju, un to organizēja “Pilsētu izpētes nodaļas” darbinieki. Pavisam tika nolasīti 25 referāti, dalībnieki pārstāvēja astoņas valstis: Lietuva, Latvija, Krievija, Baltkrievija, Ukraina, Polija, Vācija, Šveice. Referāti tika lasīti gan klātienē, gan tiešsaistes formātā.

Konferenci un tās **pirmo sadaļu** “Starp pagānismu un kristietību” atklāja Lietuvas vēstures institūta pētnieks Rītis Jonaitis (*Rytis Jonaitis*) ar referātu par Lietuvas viduslaiku pilsētu kapsētām Kernavē un Viļņā. Abu apbedījumu vietu materiāls liecina par kristiešu kopienu pastāvēšanas fenomenu pagānu zemē. Šo tēmu papildināja viņa kolēģes Irmas Kaplūnaites (*Irma Kaplūnaitė*, Lietuvas vēstures institūts) stāsts par senāko katoļu kapsētu meklējumiem Viļņā, kur pirmā katoliskā kopiena pastāvējusi jau kopš 13./14. gs. mijas – gandrīz gadsimtu pirms oficiālās Lietuvas kristīšanas.

Nozīmīgu jautājumu aktualizēja Klaipēdas Universitātes Baltijas reģiona vēstures un arheoloģijas institūta vēsturnieks Marus Ščavinskis (*Marius Ščavinskas*). Viņa ziņojumā bija apkopota 13.–15. gs. rakstīto avotu informācija par īpatnējiem vietējo iedzīvotāju apbedīšanas rituā-

<sup>1</sup> Adrese: Tiltu g. 17, 01101 Vilnius, Lietuva.

liem. Pētnieks secināja, ka jau pirmskristīšanas periodā ierīkoto apbedīšanas vietu izmantošana, bērū mielasts, mirušo apraudāšana un dažādu priekšmetu novietošana kapā, respektīvi, viss tas, ko tā laika oficiālā katoļu doktrīna apzīmēja ar terminu “pagāniskās paražas” (*ritus paganorum*), būtībā vairs nebija saistīts ar elkdievībā sakņotiem priekšstatiem par aizkapa dzīvi. Šīs tradīcijas atspoguļoja kristietībā sakņotus priekšstatus par viņsauli. Visi minētie piemēri liecina par “tautas kristietības” noformēšanos un faktiski veicināja jaunās ideoloģijas nostiprināšanos.

Kristianizācijas gaitas atspoguļojumu Karēlijas arheoloģiskajā materiālā, kas ietver gan pāreju no ugunskaapiem uz skeletapbedījumiem, gan personīgas dievbijības priekšmetu parādīšanos, apkopoja Sanktpēterburgas arheologs Staņislavs Beļskis (*Станислав Бельский*, Pētera I vārdā nosauktais Antropoloģijas un etnogrāfijas muzejs jeb Kunstkamera). Referents atzīmēja, ka mūsdienu pētījumi Karēlijas senkapos snieguši materiālu jaunai pieejai reģiona kristianizācijas procesa izpētē. Būtisks ir atklājums, ka nesadedzināto ķermeņu apbedīšana līdzinājās kapos 13. gs. kļuva par jauninājumu, kas nesakņojās un neevolucionēja no iepriekšējā perioda bērū tradīcijām. Šī rituāla saistību ar kristietību uzskatāmi demonstrē arī personīgas dievbijības priekšmetu atradumi. Savukārt zināmas interpretācijas grūtības pētniekiem rada kristīgo simbolu pazušana no skeletkapu inventāra 14.–15. gadsimtā.

Ar neparasto pārejas posma apbedīšanas paražu – “nepilnīgajām kremācijām” – 10.–11. gs. jau kristītajā Senkrievijas teritorijas dienvidu daļā klausītājus iepazīstināja Ukrainas Nacionālās Zinātņu akadēmijas Arheoloģijas institūta darbinieks Dmitro Bibikovs (*Дмитро Бібіков*). Referents apkopojis datus par kopskaitā 33 šādiem apbedījumiem no deviņiem pieminekļiem. Pati parādība tiek saistīta ar Eiropas folklorā plaši izplatītām bailēm no nesadedzinātiem mirušajiem. Savukārt roku stāvoklis, zārka izmantošana un rituāla piekopšana pilsētu kapsētās liecina, ka apbedītie piederējuši kristiešu kopienai. Pēc referenta domām, šo apbedīšanas praksi var uzskatīt par pārejas formu, kas pastāvējusi neilgu laika posmu (daļējas kremācijas kapulaukos veido ne vairāk kā 3–7% no kopējā apbedījumu skaita). Jāatzīmē, ka daži konferences dalībnieki izteica šaubas par šāda rituāla pastāvēšanu. Sekojošās diskusijas ietvaros kā iemesls daļējai cilvēka skeleta kaulu kalcinēšanai tika iztirzāta iespējama osteoloģiskā materiāla pārveidošanās dabiskā veidā, tam ķīmiski reaģējot ar augsni.

Konferences otrā sadaļa bija atvēlēta jaunās reliģijas pieņemšanas rezultātā notikušajām pārmaiņām senkapu apbedīšanas paražās. Baltkrievijas pētnieks Nikolajs Plavinskis (*Мікалай Плавінскі*, Baltkrievijas vēstures institūts) un Viktorija Taraseviča (*Викторія Тарасевич*, Baltkrievijas Nacionālais vēstures muzejs) aplūkoja izmaiņas Smoļenskas–Polockas garajos kurgānos un Vilijas upes augšteces (Baltkrievijas ziemeļrietumu daļa) senkapos 1. un 2. tūkstošgades mijā. Savukārt Jaugens Ulasavecs (*Яўген Уласавец*, neatkarīgais pētnieks) izskatīja jautājumu par līdzenu apbedījumu ar skeletapbedījumiem parādīšanos mūsdienu Grodņas apgabalā Baltkrievijā (vēsturiski – Lietuvas lielkņazistes daļa). Krievijas arheologs Vladislavs Soboļevs (*Владислав Соболев*) no Sanktpēterburgas Valsts universitātes pievērsās Novgorodas zemes apbedījumu ģenēzei.

Trešās sadaļas tēma bija sabiedrības elites apbedīšanas paražas kristietības pieņemšanas priekšvakarā. Ziemeļu un Austrumeiropas kontekstā Kijevas Krievzemes 10.–11. gs. elitāros apbedījumus kamerās apskatīja Krievijas un Ukrainas pētnieki Kirils Mihailovs (*Кирилл Михайлов*, Krievijas ZA Materiālās kultūras institūts) un Natalja Hamaiko (*Наталя Хамайко*, Ukrainas Nacionālās ZA Arheoloģijas institūts).

Lietuvas lielkņazistes militārās elites izveidei un sociālā statusa izpausmēm apbedīšanas paražās bija veltīti divu pētnieku ziņojumi. Pauļus Bugis (*Paulius Bugys*, Nacionālais muzejs “Lietuvas lielkņazu pils”) referēja par jātnieka kāpšļu tipoloģijas izstrādes problēmām, bet Gedimins Petrausks (*Gediminas Petrauskas*, Lietuvas Nacionālais muzejs, Klaipēdas Universitātes Baltijas reģiona vēstures un arheoloģijas institūts) informēja par bagātīgiem atradumiem 14. gs. Bedugnes (*Bedugnė*) kapulaukā.

Negaidītiem atradumiem jaunatklātajā kapulaukā pie Ščeberkas (*Szczeberka*, Podlases vojevodistē Polijas ziemeļaustrumu daļā) bija veltīts poļu pētnieku Ivonas Levocas (*Ivona Levoc*, Varšavas Universitātes Arheoloģijas fakultāte, Augustovas reģiona muzejs), Slavomira Mileka (*Sławomir Milek*, *Ab Terra* stipendija), Tomaša Novakeviča (*Tomasz Novakiewicz*, Augustovas reģiona muzejs) un Dāvida Rembecka (*David Rembecki*, Augustovas reģiona muzejs) referāts. Senvieta atrodas seno jātvīngu zemes centrā, biezā mežā. Apbedījumu vietā kalcinētie kauli un piedevas atsegtas tikai dažu centimetru dziļumā. Paralēles atrastajiem greznajiem 12.–13. gs. ieročiem, zirglietām, tirgotāju piederumiem un rotām rodamas Lietuvā un Latvijā. Materiāls var

būt sevišķi saistošs kuršu kultūras pētniekiem. Kā atzīmēja Romans Širouhovs, pateicoties referentu darbībai pēdējo 15 gadu laikā, mūsu zināšanas par ilgi novārtā palikušo jātvingu kultūru ir būtiski papildinātas.

Arī pieci nākamie **ceturtais sadaļas** referāti bija veltīti kapulauku pētniecībai. Pētnieku grupa no Ukrainas Nacionālās ZA Vēstures institūta – Vsevolods Ivakins (*Всеволод Івакін*), Vjačeslavs Baranovs (*В'ячеслав Баранов*), Dmitrijs Djačenko (*Дмитро Дяченко*) un Romans Širouhovs (*Роман Широухов*, Baltijas un Skandināvijas arheoloģijas centrs Šlēsvīgā) referēja par izpētes rezultātiem jaunatklātajā baltu kapulaukā Ostrovā. Tas atrodas pie vēsturiskās Kijevas Krievzemes dienvidu robežas, Porosjes (*Поросье*) apgabalā, Rosas upes labajā krastā, 85 km uz dienvidiem no mūsdienu Ukrainas galvaspilsētas. Izrakumi kapulaukā veikti kopš 2017. gada. Izpētīti 99 kapi, kuros atrastajām rotaslietām (apaļās un pakavsaktas ar rēdžu galiem, stopa plāksnes sakta, vīte kaklariņķi, aproces ar zvērgalvu galiem u. c.) tiešas paralēles rodamas rietumbaltu 11.–12. gs. arheoloģiskajā materiālā. Savukārt inhumācijas rituāls ar mirušā ziemeļu–dienvidu orientāciju ir stipri līdzīgs vendlu apbedīšanas tradīcijām. DNS analīzes rezultāti, salīdzinot ar mūsdienu populācijām, uzrāda vistuvākās pazīmes ar lietuviešiem, islandiešiem un igauņiem. Pētnieki uzskata, ka kapulaukā apbedīta kāda ieceļotāju kopiena, kuras atnākšana saistīta ar Kijevas lielkņaza Jaroslava Gudrā (1016–1018, 1019–1054) politiku.<sup>2</sup>

Lietuvas arheologs Justins Račs (*Justinas Račas*, Sabiedriskā iestāde “Kultūras mantojuma saglabāšanas spēki”) uzstājās ar ziņojumu par 15.–17. gs. apbedījumiem Punžoņu (*Punžionys*) kapulaukā Švenčoņu (*Švenčionys*) rajonā (40 km uz ziemeļaustrumiem no Viļņas, Baltkrievijas pierobežā). Krievijas arheologi Jeļena un Sergejs Salmini (*Елена Салмина, Сергей Салмин*, Pleskavas arheoloģijas centrs, Pleskavas apgabala arheoloģijas centrs, Pleskavas Valsts universitāte) referēja par Pleskavas nekropoli 10.–11. gadsimtā. Baltkrievijas arheologs Andrejs Voitehovičs (*Андрей Войтехович*, Baltkrievijas Nacionālās ZA Vēstures institūts) aplūkoja apbedīšanas paražu īpatnības Biruļu kapulaukā, kas atrodas Baltkrievijas ziemeļrietumos, Berezinas upes augštecē.

<sup>2</sup> Vairāk par projektu “Острів” iespējams uzzināt Ukrainas Nacionālās ZA Arheoloģijas institūta mājaslapā: <https://www.iananu.org.ua/struktura-ia/naukovi-viddili/viddil-arkheologiji-kieva/doslidnitski-programi/proekt-ostriv> (skatīts 08.03.2022.).

Konferences **piektā sadaļa** bija veltīta apbedīšanas inventāra pētījumiem. Ivana Stasjuka (*Иван Стасюк*, Krievijas ZA Materiālās kultūra institūts) referātā kodolīgi un uzskatāmi tika analizēta funerālā kultūra teritorijā starp Narvas un Volhovas upi – pāreja no ugunskaapiem uz skeletapbedījumiem, izmaiņas apbedīšanas inventārā, kā arī sniegts seno ižoriešu 10.–12. gs. ģenētiskais raksturojums.

Arheologi Sergejs un Jeļena Salmini, Mihails Vasiljevs, Kristīna Kosoveca un Tatjana Ščukina (*Михаил Васильев, Кристина Косовец, Татьяна Шукина*, Pleskavas apgabala arheoloģijas centrs, Pleskavas Valsts universitāte) referēja par apbedīšanas paražām un kapu inventāru Pleskavas 10. gs.–11. gs. sākuma nekropolē, kas pētīta laikā no 2017. līdz 2020. gadam. Bartolomejs Barteckis un Anna Hirhala (*Bartłomiej Bartecki, Anna Hyrchala*, Hrubešovas muzejs), Beāta Borovska (*Beata Borowska*, Lodzas Universitāte), Tomašs Dzeņkovskis (*Tomasz Dzieńkowski*, Marijas Sklodovskas-Kirī Universitāte), Irka Hajdasa (*Irka Hajdas*, ETH fizikas laboratorija Cīrihē), Marcins Vološins (*Marcin Wołoszyn*, Žešovas Universitāte, Leibnica Austrumeiropas vēstures un kultūras institūts) pārsteidza klausītājus ar ziņojumu par 8.–9. gs. apbedīto zīdaiņu grupu no Grudekas kapsētas pie Bugas upes. Šie bērnu apbedījumi kļuvuši par pirmajiem zināmajiem skeletapbedījumiem periodā pirms Polijas kristianizācijas.

Konferences noslēdzošajā, **sestajā sadaļā** tika prezentēti antropoloģisko pētījumu rezultāti. Jāsaka gan, ka pirmie divi referāti vēl pilnībā atbilda iepriekšējās sadaļas tematikai. Baltkrievijas pētnieces Viktorijas Mačovskas (*Виктория Маковская*, Baltkrievijas Valsts tautas arhitektūras un sadzīves muzejs) ziņojums tika veltīts Polockas zemē izpētīto bērnu skeletapbedījumu inventāra apskatam. Analizēti 63 indivīdu (vecumā līdz 14 gadiem) apbedījumi no 30 uzkalniņu kapulaukiem. Divās apbedīto vecuma grupās – 7 un 12 gadi – vērojamas radikālākas izmaiņas rotu kompleksu un piedevu sastāvā. Konferences gaitā kā skaidrojumu šādām vecuma robežām R. Spirģis piedāvāja pievērsties Svētās ģimenes dzīves momentiem un kristīgās baznīcas noteikumiem. Piemēram, bērni līdz septiņiem gadiem nāk pie dievgalda bez grēksūdzes, bet pēc Mozus ticīgo tradīcijas zēns kļūst par pieaugušo, kad 13 gadu vecumā lasa Toru sinagogā. Savukārt Jēzus Jeruzalemes tempļi diskutēja ar mācītājiem jau 12 gadu vecumā (Lk 2: 42–50). Latviju pārstāvošais neatkarīgais pētnieks Roberts Spirģis analizēja lībiešu bērnu apbedījumus Ogresgala Čabu kapulaukā kristīgās ticības izplatīšanas kontekstā 11.–13. gadsimtā.

Ziņojumā pētnieks atzīmēja bērnu statusa izmaiņas salīdzinājumā ar pagānisma laikiem.

Pēdējie divi referāti bija veltīti bioarheoloģijai: Židrūne Miļauskiene (*Žydrūnė Miliauskienė*, Viļņas Universitātes Medicīnas fakultāte) analizēja Viļņas iedzīvotāju zobu stāvokli un slimības 15.–17. gs., bet Aleksandra Kozaka (Ukrainas Nacionālās ZA Arheoloģijas institūts) aplūkoja 11.–12. gs. Ostrovas baltu kapulaukā apbedītos individuus to iespējamās migrācijas kontekstā.

Spriežot pēc klausītāju visai aktīvi uzdotajiem jautājumiem, vairāki referāti izraisīja dziļu interesi. Sevišķi asa diskusija izvērtās ap jautājumu, vai 11. gs. apbedījumus lielajās bedrēs var saukt par apbedījumiem kamerās un vai abi apbedīšanas veidi ir pēctecīgi saistīti (V. Soboļevs, K. Mihailovs).

Konferences uzstādījums pieļāva arī vairāku pagānisku apbedīšanas vietu analīzi. Tomēr galvenā uzmanība tika pievērsta kristianizācijas procesa atspoguļojumam funerālo pieminekļu materiālā. Ar sarežģītajiem kristianizācijas jautājumiem saistītos referātus varētu iedalīt šādās tematiskās grupās:

- 1) inventāra saglabāšanās kristīgajos apbedījumos (V. Taraseviča, M. Ščavinskis, V. Soboļevs, J. Račs);
- 2) ugunskapu sastopamība kapsētās (D. Bibikovs);
- 3) kristīgo apbedījumu noteikšanas pazīmes (R. Jonaitis);
- 4) apbedīšanas paražu transformācija kristianizācijas gaitā (N. Plavinskis, V. Taraseviča, S. Beļskis, V. Soboļevs, I. Stasjūks);
- 5) rakstīto avotu kritika sakarā ar tajos minēto apbedīšanas paražu interpretāciju (M. Ščavinskis);
- 6) “tautas kristietības” fenomens viduslaikos (M. Ščavinskis).

Viens no pēdējo gadu jaunievedumiem zinātniskajā dzīvē ir konferenču ierakstu izvietošana tīmeklī. Šī apskata lasītājs sev interesējošos referātus var noklausīties vienā no vietnēm: <https://www.youtube.com/watch?v=ez1av5xlDak>; <https://www.youtube.com/watch?v=xHPOqsT Tz3A&t=920s>

Noslēdzot konferences apskatu, jāpiebilst, ka pasaulē interese par kristietības izplatīšanas jautājumiem pastiprinājās saistībā ar Jēzus Kristus dzimšanas 2000. gadadienu. Dažādās valstīs neskaitāmās izstādēs, konferencēs, rakstu krājumos un monogrāfijās pētnieki apkopoja gan dažāda veida avotus, gan līdzšinējās atziņas par kristianizācijas

norisi.<sup>3</sup> Pētījumu rezultātā radīti priekšnosacījumi būtiskam izrāvienam priekšstatu attīstībā par kristīgās reliģijas izplatīšanas gaitu. Tāpēc 21. gadsimts sāk iezīmēties kā kvalitatīvi jauns periods šī jautājuma izpratnē. Iedziļināšanās dažādos viduslaiku literatūras un teoloģijas aspektos ļauj pētniekiem saskatīt līdz šim mūsdienu lasītājiem garām paslīdējušo kontekstu arī hronikās,<sup>4</sup> arheoloģiskajās un ikonogrāfiskajās liecībās.<sup>5</sup>

Tomēr, neraugoties uz to, ka lielākā daļa no visiem atradumiem nāk no apbedījumiem un ir tieši saistīta ar pagātnes cilvēku aizkapa dzīves redzējumu un reliģiskiem priekšstatiem, arheologi “praktiķi” parasti nelabprāt pievēršas padziļinātajiem reliģijas pētījumiem. Šai tendencei ir vairāki iemesli, bet galvenais – mūsdienu sabiedrības sekularizācija. Proti, zinātniekam kļūst aizvien grūtāk iedziļināties seno sabiedrību dzīves īpatnībās, kuru kodolu veidoja reliģija. Stingri loģiska arheoloģija, operējot ar piezemētām materiālajām liecībām, pretendē uz precīzas zinātnes statusu. Savukārt reliģija vērsas nevis pie

<sup>3</sup> Carver, Martin (ed.) (2005). *The Cross Goes North: Processes of Conversion in Northern Europe, AD 300–1300*. Woodbridge: Boydell Press; Müller-Wille, Michael (Hg.) (1997–1998). *Rom und Byzanz im Norden: Mission und Glaubenswechsel im Ostseeraum während des 8.–14. Jahrhunderts*. Bd. I–II. Mainz; Stuttgart; Purhonen, Paula (1998). *Kristinuskon saapumisesta Suomeen. Uskontoarkeologinen tutkimus* (Summary: On the Arrival of Christianity in Finland. A study in the archaeology of religion). SMYA 106. Helsinki; Musin, Aleksandr (2002). *Khristianizatsiia Novgorodskoi zemli v IX–XIV vv. Pogrebal'nyi obriad i khristianskie drevnosti*. Sankt-Peterburg; Svetikas, Eugenijus (2009). *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės christianizacija XIV a. pab. – XV a.: Archeologiniai radiniai su krikščioniškais simboliais* (Summary: the Christianisation of the Grand Duchy of Lithuania in the late 14<sup>th</sup>–15<sup>th</sup> century: Archaeological finds with Christian symbols). T. I–II. Vilnius; Winroth, Anders (2012). *The Conversion of Scandinavia: Vikings, Merchants, and Missionaries in the Remaking of Northern Europe*. London; Stiegemann, Cristoph, Kroker, Martin, Walter, Wolfgang (Hg.) (2013). *Credo – Christinisierung Europas im Mittelalter*. Bd. I–II. Petersberg: Michael Imhof Verlag; Salomon, Maciej, Wołoszyn, Marcin, Musin, Alexander, Špehar, Perica (eds.) (2012). *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe: Archaeological and Historical Evidence*. Vol. I–II. Kraków; Leipzig; Rzeszów; Warszawa.

<sup>4</sup> Janson, Henrik (2009). Pagan and Christian. Cultural Identity and Exclusion Around the Baltic in the Early Middle Ages. In: *The Reception of Medieval Europe in the Baltic Sea Region*. Papers of the XIIth Visby Symposium, held at Gotland University [2002]. Visby, pp. 171–191; Garipzanov, Ildar (2011). Christianity and paganism in Adam of Bremen's narrative. In: *Historical Narratives and Christian Identity on a European Periphery: Early History Writing in Northern, East-Central, and Eastern Europe (c. 1070–1200)*. Turnhout: Brepols, pp. 13–28.

<sup>5</sup> Hoggett, Richard (2010). *The Archaeology of the East Anglian Conversion*. Woodbridge: Boydell & Brewer; Oehrl, Sigmund (2015). Paganen und Christliches in der Vierbeinerikonographie der schwedischen Runensteine. In: *Bilddenkmäler zur germanischen Götter- und Heldensage* (Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde, 91). Berlin: De Gruyter, S. 463–534.

cilvēka loģikas, bet dvēseles, iztēles, intuīcijas, vēlmēm un sirdsapziņas. Rezultātā reliģisko priekšstatu izpēte bieži vien izpaliek, jo – kā lai pēta to, kas nav īsti skaidrs un precīzs.<sup>6</sup>

Šo situāciju mēģina pārvarēt t. s. mentālā jeb apziņas arheoloģija – virziens, kura ietvaros pētnieki vairs neraugās uz atradumiem kā tīri funkcionālām lietām, bet pievēršas to “ziņojumu” analīzei. Šo vēstījumu veidojis senlietas izgatavotājs vai kapā licējs, bet svarīgi ir arī, kā šos priekšmetus uztvēra to lietotājs. Tātad lielāks akcents tiek likts uz simbolisko, nevis praktisko nozīmi. Sevišķi svarīga šī pieeja kļūst kristianizācijas pētniecībā, jo šajā procesā notiek divu reliģiju nesēju saskarsme, kas noved pie straujām izmaiņām kultūrā. Arheologs var vērot, kā kristietības adaptācijas rezultātā pakāpeniski mainās gan apbedīšanas paražas, gan tiek pārņemta atbilstoša simbolika, kas atspoguļojas senlietu semantikā. Tāpēc šādi pētījumi parāda kristianizāciju kā reliģijas jaunrades fenomenu, kad arhaiskās kultūras tradīcijām piešķīra jaunu jēgu un tās tika iekļautas jaunajā kristiešu kultūrā.<sup>7</sup>

Viļņā notikušās konferences tēmas liecina, ka līdzīgas teorētiskās atziņas gūst aizvien plašāku ietekmi arī lauka darbus praktizējošo arheologu pētījumos. Tāpēc senkapu izpētē novērotie rituāli bieži vien tiek vērtēti pilnīgi pretēji tam, kā tas notika pirms 20–30 gadiem.

Arī Latvijas historiogrāfijā par kristīgās ticības ienākšanu rakstīts samērā daudz, bet par atsevišķu, mērķtiecīgu pētījumu šis jautājums nav kļuvis. Šī apskata autori, LU Latvijas vēstures institūta pētnieki – Roberts Spirģis (kopš 2020. gada – neatkarīgais pētnieks) un Rūdolfs Brūzis – ir snieguši vairākus projekta pieteikumus Latvijas Zinātnes padomes Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektu konkursos, bet finansējumu nav ieguvuši. Diemžēl sakarā ar finansējuma un štata samazināšanu arī Viļņā notikušajā konferencē LU LVI netika pārstāvēts un tuvākajā laikā kristianizācijas jautājumi visdrīzāk netiks pētīti. Laika gaitā šāda situācija var radīt zināmu disonansi ar kaimiņzemju pētnieku atziņām.

Viļņas konferences norise pierādīja, ka tieši plašākā kontekstā, apvienojot vairāku valstu pētniekus, var noteikt efektīvākās pieejas arī visai sarežģītajam kristianizācijas norises jautājumam. Atliek tikai cerēt, ka politiskā situācija pēc iespējas ātrāk uzlabosies un šī konference nekļūs par vienīgu šāda veida pētnieku tikšanos ilgākā periodā.

<sup>6</sup> Hoggett. *The Archaeology of the East Anglian Conversion*, pp. 9–11.

<sup>7</sup> Turpat, 11.–13. lpp.



INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE  
“FROM PAGANISM TO CHRISTIANITY. BURIAL RITES  
DURING THE TRANSITION PERIOD”

Summary

On 11–12 October 2021, the Lithuanian Institute of History in Vilnius hosted an international conference “From Paganism to Christianity. Burial Rites during the Transition Period” dedicated to the Christianisation processes in the Eastern Baltic and the neighbouring territories. Altogether 25 presentations were delivered at the conference, both in face-to-face and online format, and the participants represented Lithuania, Latvia, Russia, Belarus, Ukraine, Poland, Germany, and Switzerland.

The focus was on the reflection of the Christianisation process in the material of funerary monuments, with several presentations dedicated to the analysis of pagan burial traditions and sites. The presentations addressed the following broad themes:

- 1) Between paganism and Christianity.
- 2) Changes in burial rite features.
- 3) Burial rites of the elite.
- 4) Cemetery investigations.
- 5) Grave goods.
- 6) The anthropological investigation of cemeteries.

Global interest in the spread of Christianity increased in connection with the 2000<sup>th</sup> birthday of Jesus Christ. Countless exhibitions, conferences, article collections and monographs aggregate different types of sources and the existing knowledge about the Christianisation process. The study of various aspects of medieval literature and theology allows researchers to analyse the context of Christianisation in chronicles as well as in archaeological and iconographic sources.

The tangible attributes of Christianity constitute a large part of grave goods and are directly associated with the religious precepts of the respective period. Yet the secularised contemporary scholar finds it difficult to delve into the peculiarities of the ancient societies that were built around religion, which serves a person's soul, imagination, intuition, desires, and spiritual awareness.

Thus, within the framework of the cognitive archaeology, i.e. the archaeology of mind, attention is focused on the semantics of the artefact created by its maker or by the person who put it in the grave and perceived by the person who used the item. An essential aspect also includes changes of the burial traditions and the adoption of the relevant symbols. Such studies reveal the phenomenon of religious innovation of Christianisation, in the course of which

---

archaic cultural traditions were given a new meaning and incorporated into a new culture.

The topics addressed at the conference testify that such theoretical conclusions are receiving an increasing attention also in the research of practicing archaeologists, and the context of the rites observed during the study of pre-historical burials is being considerably re-evaluated. The conference showed that a broad thematic context and the pooling of efforts of historians from several countries allow finding more efficient approaches to the relatively complicated issue of the Christianisation process.

The recording of the conference is available at: <https://www.youtube.com/watch?v=eZ1av5xlDak>; <https://www.youtube.com/watch?v=xHPOqsTTz3A&t=920s>

© 2022 Rūdolfs Brūzis, Roberts Spirģis.

Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā

saskaņā ar Creative Commons

Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko  
licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed  
under the Creative Commons Attribution 4.0  
International License (CC BY-NC 4.0)

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).